

Scientific Journal Quarterly of Middle East Studies

Vol 29. No 4. Winter 2023

Received date: 2023.04.14

Acceptance date: 2023.05.07

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

Home page: www.cmess.sinaweb.net

DOR: 20.1001.1.15601986.1401.29.4.10.2

The foreign and domestic plans of the United Arab Emirates in the vision of 2023

Mehdi Zibaei¹

Abstract

Although the United Arab Emirates, because of its population and territory, is one of the small states in international relations, but its policies in both foreign and domestic spheres during the past two decades have contributed to the promotion of this actor in the Persian Gulf sub-region as well as in the international system. Precisely, the decision made by the country's statesmen to move towards becoming a regional actor goes back to the period after the death of Sheikh Zayed Al Nahyan, the first leader of the UAE in the post-independence period (1971). Although UAE's pattern of governance took shape after the operations of the US-led coalition forces in Kuwait intended to expel Iraq from the country in 1991, this process was very conservative and slow until the death of Sheikh Zayed (2004). In the meantime, technological and economic cooperation between the UAE and Israel in 2006 and its exploitation in the form of Israel interceding for the UAE before the United States asking it to ignore the participation of Emirati nationals in the terrorist team responsible for 9/11 attacks became a basis for economic cooperation between the United States and the UAE. However, what completely changed the country's domestic and international practices was the wave of Arab unrest that began in North Africa in 2010 and affected the majority of the Arab states.

Keywords: The United Arab Emirates, Arab Uprisings, Pragmatism.

¹- Assistant Professor, Department of International Relations, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

فصلنامه علمی مطالعات خاورمیانه

سال ۲۹، شماره ۴، پیاپی (۱۱۰)، زمستان ۱۴۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۷

Home page: www.cmess.sinaweb.net

DOR: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۱۵۶۰۱۹۸۶.۱۴۰۱.۲۹.۴.۱۰.۲

نوع مقاله: پژوهشی

برنامه‌های خارجی و داخلی امارات متحده عربی در چشم‌انداز سال ۲۰۲۳

مهدی زیبایی^۱

چکیده

با آنکه کشور امارات متحده عربی به واسطه جمعیت و وسعت سرزمینی در زمره دولت‌های ذره‌ای در روابط بین‌الملل محسوب می‌گردد اما سیاست‌های آن در دو حوزه خارجی و داخلی طی دو دهه گذشته زمینه ارتقاء جایگاه این بازیگر را در زیر نظام منطقه‌ای خلیج فارس و همچنین محیط بین‌الملل فراهم آورده است. به‌طور دقیق تصمیم دولتمردان این کشور برای حرکت در مسیر تبدیل شدن به یک بازیگر منطقه‌ای به دوره پس از مرگ شیخ زاید آل نهیان اولین رهبر امارات در دوره پس از استقلال (۱۹۷۱) باز می‌گردد. با آنکه الگوی حکمرانی امارات از زمان حمله نیروهای ائتلافی تحت رهبری آمریکا به کویت با هدف بیرون نمودن عراق از این کشور در سال ۱۹۹۱ رقم خورد اما این روند تا زمان مرگ شیخ زاید (۲۰۰۴) بسیار محافظه‌کارانه و کم‌سرعت بود. در این میان، همکاری‌های فناورانه و اقتصادی بین امارات و اسرائیل در سال ۲۰۰۶ و بهره‌برداری از این واقعه در شکل شفاعت اسرائیل برای امارات در نزد آمریکا با هدف چشم‌پوشی از گناه حضور و فعالیت افراد دارای ملیت اماراتی در تیم تروریستی ۱۱ سپتامبر، پایه‌ای برای همکاری‌های اقتصادی بین ایالات متحده و امارات شد. با این حال، آنچه به‌طور کامل مسبب تغییر رویه داخلی و بین‌المللی این کشور گردید، موج ناآرامی‌های عربی بود که از اواخر سال ۲۰۱۰ از شمال آفریقا آغاز و اکثریت غریب به اتفاق کشورهای منطقه خاورمیانه را در بر گرفت.

واژگان کلیدی: امارات متحده عربی، ناآرامی‌های عربی، عملگرایی.

با آنکه کشور امارات متحده عربی به واسطه جمعیت و وسعت سرزمینی در زمره دولت‌های ذره‌ای^۱ در روابط بین‌الملل محسوب می‌گردد اما سیاست‌های آن در دو حوزه خارجی و داخلی طی دو دهه گذشته زمینه ارتقاء جایگاه این بازیگر را در زیر نظام منطقه‌ای خلیج فارس و همچنین محیط بین‌الملل فراهم آورده است. به‌طور دقیق تصمیم دولتمردان این کشور برای حرکت در مسیر تبدیل شدن به یک بازیگر منطقه‌ای به دوره پس از مرگ شیخ زاید آل نهیان اولین رهبر امارات در دوره پس از استقلال (۱۹۷۱) باز می‌گردد. با آنکه الگوی حکمرانی امارات از زمان حمله نیروهای ائتلافی تحت رهبری امریکا به کویت با هدف بیرون نمودن عراق از این کشور در سال ۱۹۹۱ رقم خورد اما این روند تا زمان مرگ شیخ زاید (۲۰۰۴) بسیار محافظه‌کارانه و کم‌سرعت بود. در این میان، همکاری‌های فناورانه و اقتصادی بین امارات و اسرائیل در سال ۲۰۰۶ و بهره‌برداری از این واقعه در شکل شفاعت اسرائیل برای امارات در نزد امریکا با هدف چشم‌پوشی از گناه حضور و فعالیت افراد دارای ملیت اماراتی در تیم تروریستی ۱۱ سپتامبر، پایه‌ای برای همکاری‌های اقتصادی بین ایالات متحده و امارات شد. با این حال، آنچه به‌طور کامل مسبب تغییر رویه داخلی و بین‌المللی این کشور گردید، موج ناآرامی‌های عربی بود که از اواخر سال ۲۰۱۰ از شمال آفریقا آغاز و اکثریت غریب به اتفاق کشورهای منطقه خاورمیانه را در بر گرفت. طنز مسئله اینجاست، با آنکه امارات در کنار ایران و قطر به‌عنوان نمونه‌های استثنا خارج از موج فراگیر ناآرامی‌های مذکور شناخته می‌شود اما این واقعه برای کشور مورد بحث به‌عنوان کاتالیزوری عمل نمود که تاثیر آن در هر دو بخش سیاست‌های خارجی و داخلی امارات قابل مشاهده است. به‌عبارت دیگر، موج ناآرامی‌های عربی دولتمردان امارات را متوجه این نکته نمود که برای استفاده از فرصت به وجود آمده برای ارتقاء جایگاه کشور مربوطه در نردبان روابط بین‌الملل منطقه باید سیاست داخلی خود را به گونه‌ای تغییر دهند که بتواند از سیاست خارجی توسعه‌طلبانه آن‌ها پشتیبانی نماید. در ادامه برای تبیین بهتر چشم‌انداز سیاست‌های خارجی و داخلی امارات در سال ۲۰۲۳ هر یک از این دو حوزه در بخش‌های مجزا مورد اشاره قرار خواهند گرفت.

الف- افزایش اهمیت اقتصاد در دستگاه سیاست خارجه امارات و معادلات کلان منطقه

اگر بخواهیم در چارچوب نهادگرایی تاریخی به سیاست‌ها و برنامه‌های امارات برای سال جاری میلادی نگاه کنیم، این سیاست در راستای یک مجموعه از تحولات می‌باشد که بدون اشاره به آن‌ها فهم جهت‌گیری کلان سیاست خارجه امارات در سال پیش‌رو برای مخاطب آسان نیست. یکی از آن‌ها در جهت تغییر نظم خاورمیانه به دنبال وقوع ناآرامی‌های عربی و دیگری متاثر از جابه‌جایی موقعیت ایالات متحده و چین در نظم در حال شکل‌گیری در منطقه خاورمیانه است. با شروع دومینوی ناآرامی‌ها در اواخر سال ۲۰۱۰ از شمال آفریقا و گسترش آن به اکثر دولت‌های غرب آسیا نظم منطقه‌ای خاورمیانه دستخوش تغییر شد؛ به‌طوری که پاره‌ای از بازیگران (برای مثال مصر، سوریه و عراق) به واسطه تحولات ناشی از ناآرامی‌های مذکور از گردونه عناصر تاثیرگذار منطقه‌ای خارج و پاره‌ای دیگر (برای مثال ترکیه، قطر و امارات) جایگزین آن‌ها شدند. این نظم جدید که برخی از آن با عنوان نظم محور سه‌گانه‌آیاد می‌کنند معطوف به مثلث ایران، عربستان-امارات و ترکیه-قطر است.

تا آنجایی که به بحث نوشتار حاضر ارتباط دارد، محور عربستان-امارات یکی از اضلاع نظم منطقه‌ای کنونی محسوب می‌گردند که علی‌رغم اشتراک در برخی از مسائل ماهیت روابط آن‌ها از پاره‌ای اختلافات به نسبت عمیق رنج می‌برد. برای مثال آن‌ها پیرامون دغدغه‌های امنیتی نسبت به ایران، به قدرت رسیدن اسلام‌گرایان نزدیک به جریان اخوان المسلمین در

^۱ Tiny State

^۲ Triple Axes

کشورهای منطقه و سرکوب هرگونه ناآرامی در زیر نظام خلیج فارس و خلیج عدن دارای اشتراک مواضع هستند. اما در عین حال، در پاره‌ای از مسائل چون (سوء) استفاده از اسلام سیاسی، اختلافات سرزمینی متقابل یا نگاه به یکدیگر به‌عنوان رقبای بالقوه منطقه‌ای از هر دو منظر سیاسی و اقتصادی در پرتو برنامه‌های بلندپروازانه رهبران جوان در نقطه مقابل هم قرار دارند. به‌عبارت دیگر، محور به نسبت تازه تاسیس عربستان-امارات در نظم منطقه‌ای حاضر یک بلوک قدرت بی‌قرار و بی‌ثبات است.

شایان ذکر است، تحولات مذکور در حال حاضر در یک بستر بزرگتر بین‌المللی نیز در حال وقوع است. به این معنی که ما شاهد کم‌رنگ شدن جایگاه آمریکا و افزایش تدریجی نقش چین در منطقه هستیم. این دگرگشت که تصویر کامل آن را می‌توان در جهت‌گیری‌های کلان محور عربستان-امارات در نظم منطقه‌ای در حال ظهور خاورمیانه نیز مشاهده کرد، گویای پررنگ‌تر شدن اهمیت مسائل اقتصادی نسبت به موضوعات سیاسی در ملاحظات آتی منطقه است. در این میان وقایعی چون خودداری آمریکا از ورود به جنگ داخلی سوریه به دنبال استفاده از تسلیحات شیمیایی علی‌رغم اعلام صریح و پیشاپیش باراک اوباما رئیس‌جمهور وقت آمریکا در سال ۲۰۱۳ مبنی بر واکنش سخت ایالات متحده به احتمال بروز این فاجعه، مخالفت عربستان-امارات با سیاست‌های نفتی آمریکا در اوپک پلاس و نزدیکی آن‌ها به راهبردهای کلان روسیه در بازار نفت، کاهش شدید نیروهای نظامی ایالات متحده در منطقه و افزایش وزن استراتژی موازنه از راه دور آمریکا در طول یک دهه گذشته، بی‌توجهی امارات به درخواست‌های ایالات متحده مبنی بر قطع ارتباط با ایران و سوریه و در نهایت توافق سیاسی اخیر عربستان و ایران با میانجیگری چین، گویای تحول منطقه‌ای و جابه‌جایی قدرت در منطقه است. به‌عبارت دیگر، منطقه شاهد کاهش نفوذ و حضور آمریکا و به احتمال قوی افزایش نقش منطقه‌ای چین از نوع اقتصادی آن است. البته بر خلاف نظر برخی از خوش‌باوران به تحولات در حال وقوع منطقه‌ای، چین به واسطه بازی در زمین برنده‌ها هموار سیاست خارجی محافظه‌کارانه‌ای را دنبال خواهد کرد. تحولات مورد بحث به معنی جنگ یا موازنه سخت بین این کشور و ایالات متحده نیست بلکه همان‌طور که اشاره شد این وضعیت دلالت بر گذار منطقه از سیاست سخت به سیاست نرم دارد. این به معنی اولویت اقتصاد بر سیاست در خاورمیانه جدید است.

تا آنجایی که به بحث حاضر ارتباط دارد، سیاست خارجی امارات در سال ۲۰۲۳ در راستای برنامه‌هایی می‌باشد که این کشور در پنج سال اخیر دنبال نموده است. اقدامات امارات گویای عبور این کشور از سیاست سخت و تهاجمی به سوی سیاست نرم و تنش‌زدایی در دو سطح منطقه‌ای و بین‌المللی است. پس از تحقق نیافتن انتظارات امارات در جنگ ائتلاف عربی (طوفان قطعیت) علیه حوثی‌های یمن و دیدگاه متفاوت رهبران آن با دلتمردان عربستان پیرامون همکاری با حزب الاصلاح به‌عنوان شاخه اخوان‌المسلمین در یمن نشانه‌های تغییر در سیاست خارجه امارات مشخص شد. سیاست خارجی امارات در طول چند سال اخیر تصویری از یک سیاست عمل‌گرا و متکثر می‌باشد که تنها نقطه ثابت آن تقابل با جریان‌های اسلام سیاسی است. در این سیاست ما شاهد برقراری ارتباط با سوریه از سال ۲۰۱۸ علی‌رغم مخالفت آمریکا، دیدار با مقامات ایرانی با هدف مهار ناامنی در آب‌های خلیج فارس در سال ۲۰۱۹، خروج یک‌جانبه از جنگ ائتلافی در یمن در سال ۲۰۱۹، نمایش گشایش‌های محدود در همکاری‌های اقتصادی با ایران در سال ۲۰۱۹، شروع عادی‌سازی روابط با اسرائیل در سال ۲۰۲۰، برداشتن گام‌هایی در جهت حل مشکل با قطر در سال ۲۰۲۱، حرکت در مسیر بهبود روابط با ترکیه در سال ۲۰۲۲ و... هستیم. این اقدامات نشان از تنش‌زدایی متقابل و دنبال نمودن یک استقلال نسبی در روابط خارجی امارات در

۱ Offshore Balancing

۲ Hard Politics

۳ Soft Politics

سال جدید دارد. به عبارت دیگر ما شاهد یک سیاست چندجانبه‌گرایی در دستگاه سیاست خارجی امارات هستیم که خارج از ملاحظات ایدئولوژیک تنها به دنبال حفظ منافع ملی خود در برابر سایر بازیگران است. این مهم در پرتو استفاده از کارت‌های مختلف برای مهار متقابل قدرت‌های بزرگتر و بازی در بستر سیاست نرم رقم می‌خورد. بنا بر شاخص جهانی قدرت نرم در سال ۲۰۲۳ امارات متحده عربی توانست برای چهارمین سال متوالی بالاترین امتیاز را نسبت به دیگر کشورهای خاورمیانه کسب نماید و برای اولین بار در بین ۱۰ کشور برتر دنیا قرار گرفت.

امارات متحده عربی به دلیل دیدگاه استراتژیک و منسجم رهبری خود با خوش‌بینی منطقی به آینده نگاه می‌کند. هدف این کشور دستیابی به تمام ابزارهای جامع برای آماده شدن در دوران پس از نفت است. این کشور در راستای نقشه راه الهام گرفته از برنامه صدساله امارات متحده عربی ۲۰۷۱، به رهبری رئیس‌جمهور شیخ محمد بن زاید آل نهیان، گامی عظیم به سوی آینده بر می‌دارد. این به آن معنا است که کشور مسیر مشخصی را برای دستیابی به اهداف خود در پنج دهه آینده دنبال خواهد کرد. دولتمردان این کشور قصد دارند هنگامی که امارات صدمین سالگرد تأسیس خود را جشن می‌گیرد، رتبه بالایی را در بین کشورهای پیشرفته با الگوی پیشرو در منطقه و فراتر از آن به خود اختصاص دهند. امارات تصویر خود را به‌عنوان یک مرکز پیشرو خدمات مالی و لجستیکی در منطقه ساخته است. این کشور به‌عنوان یک مرکز صادرات مجدد و یک مقصد ایده‌آل برای تجارت، سرمایه‌گذاری، کار و اقامت شناخته می‌شود. بر این اساس، تنش‌زدایی و ثبات نشان‌دهنده روح استراتژی امنیتی حاکم بر این کشور است. با گسترش روابط بین‌المللی امارات، ثبات آن به موضوعی مورد علاقه جهانی تبدیل شده است. این تصویر با تلاش امارات متحده عربی برای ایجاد وجهه خود در خارج از کشور به‌عنوان یک شریک قابل اعتماد برای قدرت‌های بزرگ جهانی و منطقه‌ای همسویی دارد.

در خصوص ارتباط بین امارات با قدرت‌های بزرگ، تغییر رفتار و جهت‌گیری‌های کلان این کشور گویای «چرخش به شرق» در ادامه روند کمرنگ شدن نقش امریکا در خاورمیانه است. در این ارتباط، محمد بن زاید تا کنون دعوت تابستان سال گذشته بابدن از وی برای دیدار از امریکا را نادیده گرفته و هنوز به واشینگتن سفری نداشته است. بعید است رهبر امارات به واشینگتن سفر کند، چرا که تنش‌های سیاسی میان طرفین به‌ویژه با لحاظ کردن روابط رو به رشد و در حال تحول این کشور با چین و روسیه به یک مانع تبدیل شده است. اخیراً مقامات پنتاگون ادعای دستیابی به اسنادی مبنی بر همکاری اطلاعاتی امارات با روسیه را مطرح نموده‌اند. علی‌رغم انکار این مهم توسط دولتمردان اماراتی به نظر می‌رسد امارات متحده عربی تعامل با دستگاه اطلاعاتی روسیه را فرصتی برای تقویت روابط رو به رشد ابوظهبی و مسکو و همچنین تنوع‌بخشی به مشارکت‌های اطلاعاتی دانسته که متأثر از خروج آمریکا از منطقه است. مشخص نیست که آیا چنین توافقی در اسناد مشترک امارات و روسیه وجود داشته یا ادعاهای سرویس امنیتی روسیه، خواسته یا ناخواسته، گمراه‌کننده و اشتباه است. اما مقامات آمریکایی به‌طور فزاینده‌ای درباره افزایش تعاملات بین امارات و روسیه صحبت می‌کنند. الیزابت روزنبرگ، دستیار وزیر خزانه‌داری آمریکا در ماه مارس، امارات را کشوری حائز اهمیت معرفی کرد. به گفته وی شرکت‌های اماراتی به روسیه کمک می‌کنند تا تحریم‌های بین‌المللی برای دستیابی به بیش از ۵ میلیون دلار نیمه‌رساناهای آمریکا و سایر مواد تحریمی، از جمله قطعاتی که در جنگ استفاده می‌شود را دور بزنند. امارات متحده عربی یکی از معدود مکان‌هایی است که پس از حمله روسیه به اوکراین، هنوز پروازهای مستقیمی به مقصد مسکو دارد. این امر باعث شده است که سرمایه، کشتی‌های بزرگ و شهروندان روس به این امیرنشین خلیج فارس وارد شوند.

از سویی دیگر در رابطه بین امارات و چین، دولتمردان اماراتی در راستای سند چشم‌انداز ۲۰۲۱ و ۲۰۷۱ به دنبال ایجاد تنوع در منابع درآمدی و عبور از اقتصاد «کربن پایه» هستند. اماراتی‌ها با تکیه بر ظرفیت بنادر دبی، ابوظهبی و توانایی شرکت‌های بخش خصوصی قصد دارند چتر کنترلی خود را در بنادر راهبردی به‌ویژه در مناطق خلیج فارس، خلیج عدن، شاخ آفریقا،

دریای سرخ و مدیترانه گسترش دهند. چرخه روابط اقتصادی میان پکن و ابوظبی متکی بر چهار پایه منابع هیدروکربنی، ترانزیت و ارتباطات، فناوری‌های نوین و طرح «یک کمربند-یک راه» است. در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۸ با سفر محمد بن زاید، ولیعهد وقت امارات به چین و شی جین پینگ، رئیس‌جمهور چین به امارات، سطح روابط میان دو کشور به مشارکت جامع راهبردی ارتقا یافت. در سال‌های اخیر روابط اقتصادی چین و امارات نیز روندی صعودی داشته است. طبق آمارهای منتشر شده در سال ۲۰۲۱ حجم روابط اقتصادی میان پکن و ابوظبی با رشدی ۲۷ درصدی (در مقایسه با سال قبل) به رقم ۷۵/۶ میلیارد دلار رسید. امارات پس از عربستان دومین شریک بزرگ چین در جهان عرب (با سهم ۲۰ درصدی) و ارزش مبادلات غیر نفتی میان دو کشور ۵۷/۷۱ میلیارد دلار برآورد شده است. هم‌اکنون ۴ هزار شرکت و ۲۰۰ هزار شهروند چینی در امارات به‌عنوان دروازه‌ای به بازار صد میلیون دلاری منطقه فعالیت می‌کنند. روابط راهبردی امارات و چین سبب افزایش حساسیت میان مقام‌های امنیتی آمریکا برای کنترل روابط دو کشور است. به گزارش رسانه‌های عربی، تیم‌های امنیتی آمریکا در فرودگاه دبی و ابوظبی حضور فعال دارند و محموله‌هایی که از مبدأ چین وارد این شیخ‌نشین شدند را بازرسی ویژه می‌کنند. این حساسیت تا آنجا افزایش یافت که سازمان سیا مدعی شد اماراتی‌ها اجازه احداث تأسیسات با کاربرد دوگانه (نظامی) را به طرف چینی داده‌اند.

ب- دغدغه‌های پنج‌گانه امارات در سال ۲۰۲۳ در حوزه حکمرانی داخلی

با شروع هزاره جدید و تغییر در روند سیاست خارجی امارات، دولتمردان این کشور طرح‌هایی را برای ساماندهی وضعیت داخلی این کشور با هدف ارتقاء سطح توسعه فراگیر در قالب اسناد چشم‌انداز ۲۰۲۱ و ۲۰۷۱ به تصویب رساندند. این سندهای چشم‌انداز که می‌توان ردپای آن‌ها را در سیاست خارجی امارات طی یک دهه اخیر نیز مشاهده کرد به دنبال عبور از اقتصاد رانتیر مبتنی بر نفت به سوی اقتصاد غیرنفتی و دستیابی به بالاترین سطوح پیشرفت در بین کشورهای منطقه و جهان است. با توجه به منقضي شدن سند چشم‌انداز ۲۰۲۱ در اینجا به تشریح ابعاد کلان برنامه چشم‌انداز ۲۰۷۱ بسنده خواهد شد، به‌طور کلی این برنامه که در سال ۲۰۱۷ توسط نخست‌وزیر شیخ محمد آل مکتوم معرفی شد مبتنی بر چهار بخش اصلی به شرح ذیل می‌باشد:

الف- دولت متمرکز بر آینده: اهداف برنامه چشم‌انداز امارات ۲۰۷۱ در این بخش شامل تغییر دولت امارات به‌عنوان بهترین دولت در جهان، با چشم‌انداز بلندمدت و رهبری الهام‌بخش است که آینده را پیش‌بینی و آماده می‌سازد. از دیگر اهداف مورد نظر در این حوزه می‌توان به دستیابی به شادی در جامعه و انتشار پیام‌های مثبت در داخل و خارج و ایجاد سازوکارهایی برای نظارت بر متغیرهای بلندمدت در بخش‌های مختلف اشاره کرد.

ب- آموزش برتر: امارات متحده عربی قصد دارد اهمیت کیفیت عالی آموزش را برجسته سازد. برخی از زمینه‌های تمرکز در آموزش عبارت هستند از علم و فناوری پیشرفته، علوم فضایی، مهندسی، نوآوری و علوم بهداشتی. سایر اقدامات آموزشی شامل تربیت آموزشی دانش‌آموزان و ایجاد سازوکارهایی برای کشف زودهنگام استعدادها و فردی آن‌ها است. در سطح نهادی، مؤسسات آموزشی تشویق می‌شوند تا به مراکز رشد کارآفرینی و نوآوری و مراکز تحقیقاتی بین‌المللی تبدیل گردند.

ج- اقتصاد دانش‌بنیان متنوع: اقتصاد امارات متحده عربی قصد دارد رقابتی و به یکی از بهترین اقتصادها در سراسر جهان بدل گردد. این امر با افزایش بهره‌وری اقتصاد ملی، حمایت از شرکت‌های داخلی، سرمایه‌گذاری در تحقیقات علمی و بخش‌های برخوردار از چشم‌اندازهای امیدوارکننده، تمرکز بر نوآوری، کارآفرینی و صنایع پیشرفته، توسعه استراتژی ملی برای شکل‌دهی به آینده اقتصاد و صنعت امارات می‌تواند محقق شود و امارات متحده عربی را در میان اقتصادهای مهم

بین‌المللی قرار دهد. اقتصاد دانش‌بنیان توسط نسلی از مخترعان و دانشمندان امارات متحده عربی و حمایت از آن‌ها در علوم فنی قابل دستیابی است.

د- **یک جامعه شاد و منسجم:** توسعه جامعه بخشی جدایی‌ناپذیر از صدمین سالگرد تاسیس امارات متحده عربی در سال ۲۰۷۱ است. برخی از اهداف در این زمینه شامل ایجاد جامعه‌ای امن، بردبار، منسجم و اخلاقی است که شادی و سبک زندگی مثبت و کیفیت زندگی بالا را در بر می‌گیرد. این ستون همچنین بر توسعه برنامه‌هایی برای آماده‌سازی نسل‌های آینده با هدف خدمت به‌عنوان سفیران حسن‌نیت امارات متحده عربی و همچنین ترویج مشارکت زنان در همه بخش‌ها تمرکز دارد و امارات متحده عربی را به یکی از بهترین مکان‌ها برای زندگی تبدیل خواهد کرد.

توجه به ابعاد کلان برنامه چشم‌انداز امارات ۲۰۷۱ گویای عزم راسخ دولتمردان این کشور برای ساماندهی حوزه‌های حکمرانی، آموزش، اقتصاد و جامعه متکثر به‌عنوان ابزارهای تعامل با جهان جدید است. نکته قابل توجه در این بین اعتقاد به سیاست خود بهبودبخش در میان بدنه حاکمیتی کشور و ایجاد اصلاحات در نظام سیاسی با هدف ارائه خدمات بهتر و بیشتر در چارچوب تعامل سازنده با جامعه مربوطه است. از آنجایی که تحقق هر برنامه بلندمدت منوط به عملیاتی‌سازی آن در چارچوب برنامه‌های میان و کوتاه‌مدت است، دولت امارات به‌طور معمول در ابتدای سال یک مجموعه از اهداف سالیانه را برای خود تعریف می‌کند که این برنامه‌ها در راستای اهداف تعریف‌شده در برنامه چشم‌انداز امارات ۲۰۷۱ است. در این ارتباط، برنامه عملیاتی این کشور در سال ۲۰۲۳ متشکل از پنج بخش (هویت ملی و تثبیت آن؛ محیط‌زیست و افزایش پایداری آن؛ نظام آموزشی و توسعه چشم‌انداز، شاخص‌ها و برون‌دادهای آن؛ فرایند بومی‌سازی و تسریع آن؛ مشارکت‌های اقتصادی بین‌المللی کشور و گسترش آن‌ها) می‌باشد که در ذیل به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

۱) هویت ملی و تثبیت آن

هویت از آن چیزی نشأت می‌گیرد که بندیکت اندرسون آن را «اجتماعات تخیلی» می‌نامد و نتیجه تمایز صفر-یکی بین «ما» و «دیگری» است. فرایند انتخاب این نکته که چه کسی خودی و چه کسی غریبه است، حس تعلق را ایجاد می‌کند که افراد را برای مقابله با چالش‌ها و خواسته‌های جدید بازتولید و سازگار می‌سازد. با این حال، هویت‌ها لزوماً بیان یک درک سیاه یا سفید یا به‌شدت تقسیم‌بندی‌شده از جهان نیستند. در بسیاری از موارد، هویت دلالت بر معنای طرد متقابل ندارد، گروه‌های مختلف با هم همپوشان هستند و باعث ایجاد چهل‌تکه‌ای مبهم از وابستگی‌های چند بعدی می‌شوند. تا آنجا که به بحث حاضر ارتباط دارد، رفاه بی‌سابقه‌ای که به وسیله فرایند مدرن‌سازی با تأمین مالی نفت توسط دولت در اوایل دهه ۱۹۷۰ ایجاد شد، حوزه‌های فردی، اجتماعی و شهری زندگی روزمره در امارات متحده عربی را متحول نمود. از طریق خدمات رفاهی، پروژه‌های زیربنایی عظیم و توزیع مشاغل عمومی و سکونت، امارات به یک نهاد سیاسی قابل اعتماد تبدیل شد. دگرگونی سریع از زندگی عشایری به مدرنیته هویت جدیدی در تخیل جمعیت اماراتی ایجاد کرد و اسطوره ملی رایجی شد که اماراتی‌ها خود را حول آن تعریف کردند.

با این حال، به موازات «مدرن‌سازی مادی»، دولت امارات تصویر فدراسیون را به بیعت (وابستگی سیاسی) با یک امارت خاص (ابوظبی) ارتقا داد. این تلاش برای ملت‌سازی با موانعی روبه‌رو است و مهم‌ترین آن‌ها وابستگی قبیله‌ای می‌باشد. دولت تازه متولد شده برای اماراتی‌ها معنا یا جذابیت خاصی ندارد، در حالی که قبیله یک منبع ملموس و به‌طور عمیق ریشه‌دار از تعلق بود که برای قرن‌ها تخیل جمعی را جهت داده است. برای غلبه بر این «هویت دوگانه» دولت امارات متحده عربی باید تلاش‌های خود را برای شکل دادن به هویت ملی اماراتی بر روی میراث قبیله‌ای بادیه‌نشینان تثبیت نماید. نظام سیاسی حاکم به جای اینکه وابستگی قبیله‌ای را تهدیدی برای هویت دولتی بداند، از وفاداری محلی به‌عنوان نشانه‌ای از

«عرب بودن خالص» استقبال کند. در چارچوب این نگرش، دولتمردان اماراتی به دنبال تقویت هویت ملی در پرتو هویت قبلیه‌ای برای زیست در جهان معاصر خواهند بود.

۲) محیط‌زیست و افزایش پایداری آن

نام‌گذاری سال ۲۰۲۳ به‌عنوان سال پایداری توسط شیخ محمد بن زاید آل نهیان نشان‌دهنده جایگاه و اهمیت توسعه پایدار برای دولتمردان این کشور است. در این ارتباط دولت امارات در ژانویه سال ۲۰۲۳ میزبان کنفرانسی با عنوان هفته پایداری ابوظبی بود که در آن به مجموعه‌ای از رویدادهای مهم جهانی مرتبط با مسائل پایداری و تغییرات آب‌وهوایی، از جمله به حداقل رساندن انتشار گاز کربن پرداخته شد. در طول این هفته، چندین طرح مبتکرانه در راستای توسعه پایدار راه‌اندازی گردید و تصویری از گام بلند امارات برای میزبانی بیست و هشتمین اجلاس تغییرات آب‌وهوایی سازمان ملل متحد، کنفرانس احزاب^۱ (کنفرانس طرفین کنوانسیون بین‌المللی تغییر آب‌وهوایی)، به‌عنوان بزرگترین واقعه بین‌المللی در حوزه تغییرات آب‌وهوایی است. مشارکت امارات در این دست از نشست‌های بین‌المللی گویای تعهد این کشور نسبت به حل چالش‌های جهانی و نقش پیشرو آن در پیشبرد اقدامات اقلیمی و افزایش توسعه اقتصادی پایدار است. علاوه بر این، میزبانی نشست مذکور و اعلام سال توسعه پایدار توسط این کشور از دو منظر حائز اهمیت است.

اول، برگزاری نشست یاد شده در بازه زمانی پیش از بیست و هشتمین اجلاس تغییرات آب‌وهوایی مهم‌ترین رویداد جهانی در این حوزه بود و بدون شک نقطه عطفی در تلاش‌های بین‌المللی در مبارزه با گرمایش جهانی محسوب می‌گردد. به همین دلیل هفته پایداری ابوظبی امسال با موضوع «اتحاد در اقدامات اقلیمی پیش به سوی بیست و هشتمین اجلاس تغییرات آب‌وهوایی» برگزار شد و به حفظ شتاب تلاش‌های انجام‌شده برای دستیابی به راه‌حل‌های عملی با هدف مهار تغییرات آب‌وهوایی در طول گذار از اجلاس بیست و هفتم در مصر به اجلاس بیست و هشتم کمک کرد. دوم، طیف گسترده‌ای از شرکت‌کنندگان بین‌المللی در این نشست شامل رهبران، یعنی رهبران جوان فعال در حوزه‌های اقلیمی و محیط‌زیستی بودند. این نشان‌دهنده اعتماد جهانی به توانایی امارات متحده عربی برای قرار گرفتن در خط مقدم تلاش‌های بین‌المللی با هدف ارتقای پایداری و رسیدگی به تغییرات آب‌وهوایی است. در نهایت، علاقه امارات به توسعه انرژی سبز ناشی از این واقعیت است که دولت مورد بحث به واسطه برخورداری از منابع طبیعی و فناوری خواهان رهبری جهانی انرژی پاک است.

۳) نظام آموزشی و توسعه چشم‌انداز، شاخص‌ها و برون‌دادهای آن

وزارت آموزش و پرورش امارات قصد دارد در راستای تکمیل فرایند توسعه و تغییر همه‌جانبه و اساسی، چارچوب‌ها و جریان‌های آموزشی را بر اساس یک فلسفه آموزشی مدرن بنا نهد. این وزارتخانه فلسفه مذکور را با راه‌اندازی مدرسه اماراتی آغاز کرد که بر اساس بهترین نظام‌های آموزش بین‌المللی و تجربیات پیشرو و موفق در قالب یک الگوی ملی و با اشتراک‌گذاری برنامه‌ها با همه مؤسسات آموزشی دولتی و خصوصی در سراسر امارات متحده عربی استوار است. هدف نظام آموزشی مورد نظر دستیابی به آموزش پایدار با تأکید بر نیاز به یادگیری مستمر مادام‌العمر، ارتقای نقش فناوری در فرایند آموزشی، حصول اطمینان از بهترین شیوه‌های آموزشی و برنامه‌های درسی مدرن و ایجاد نوآوری است. دولتمردان اماراتی در پرتو این تحولات به دنبال نهادینه‌سازی سبکی از زندگی با نگاه به پرورش نسلی مسلح به مهارت‌های این عصر و مفتخر به هویت ملی خود هستند.

در این زمینه، وزارت آموزش و پرورش به دنبال تعریف آینده تربیت نسل جوان است تا نسلی آگاه به مؤلفه‌های ضروری زندگی و آشنا با چگونگی همگامی با تحولات پرورش دهد. شیوه مذکور الگویی برای برآوردن الزامات اقتصاد دانش‌بنیان

و توسعه پایدار است. این تصویر برآمده از چشم‌انداز تربیتی وزارت آموزش و پرورش بر اساس ارزش‌های مستحکم برگرفته از دیدگاه دولت فدرال و برنامه‌های استراتژیک، ساختارهای سازمانی و ابتکارات توسعه آن با هدف دستیابی به شاخص‌های برنامه ملی به‌عنوان بخشی از یک نظام کاری مبتنی بر فداکاری و تعالی است. در این میان، چند ویژگی به‌طور خاص باید در روند آموزش نسل جدید مد نظر قرار گیرد: (۱) تحمل: این ارزش باید در برنامه درسی مدرسه گنجانده و همچنین در اجتماع مدرسه به‌کار گرفته شود. ابتکارات و برنامه‌های دیگری نیز وجود دارد که به القا و تقویت این ارزش انسانی کمک می‌کند. وزارت آموزش و پرورش باید ارتباط با اقشار مختلف جامعه را ارتقا دهد و با هدف افزایش همبستگی جامعه و برجسته نمودن همکاری‌های جمعی در برنامه‌های داوطلبانه و خیریه مشارکت کند. (۲) توجه به دوران اولیه کودکی: این مرحله باید به‌طور ویژه مورد توجه وزارتخانه آموزش و پرورش قرار گیرد زیرا به‌عنوان مرحله‌ای شناخته می‌شود که ویژگی‌ها و مهارت‌های اصلی دانش‌آموزان در آن شکل می‌گیرد. ضروری است این وزارتخانه برنامه‌ها و ابتکاراتی را در این ارتباط طراحی و همچنین بهترین برنامه‌های نظارتی، آموزشی و درسی را برای ایجاد مهارت‌ها و رفتار دانش‌آموزان اختصاص دهد. (۳) بازی‌پردازی: این شاخصه دلالت بر گنجاندن بازی‌های آموزشی در برنامه درسی دوران کودکی برای ساده‌سازی انتقال اطلاعات به کودک، کمک به او در جذب سریع‌تر برنامه‌ها و فکر کردن به نحوه یادگیری محیط اطراف دارد. برنامه‌های درسی این مرحله با اتخاذ استراتژی‌ها و استانداردهای جهانی مبتنی بر اشتراک‌گذاری و سرگرمی، ظرفیت‌های فکری و ذهنی کودکان را شبیه‌سازی می‌کند. والدین در این فرایند شرکت خواهند کرد و با اهمیت این مرحله برای کسب دانش فرزندان خود آشنا خواهند شد.

۴) فرایند بومی‌سازی و تسریع آن

از دیگر برنامه‌های امارات برای تبدیل شدن به یک قدرت بزرگ منطقه‌ای و بین‌المللی رشد برنامه‌های بومی‌سازی است. برنامه مذکور در راستای تقویت ملت‌سازی برای تضمین رشد آینده جوانان آن کشور طراحی شده است. این سیاست گویای برنامه‌های بلندپروازانه و جاه‌طلبانه رهبران امارات برای تبدیل شدن به مرکز صنعتی جهان در آینده می‌باشد. با آنکه جمعیت امارات در حال حاضر کمتر از ۱۰ میلیون نفر است و دغدغه جدی در خصوص پیوند صنایع وارداتی با نیروی کار بومی برای دولتمردان این کشور وجود ندارد اما رهبران امارات در چارچوب سیاست‌های کلان خود قصد دارند استراتژی‌های صنعتی ملی خود را درونی کنند. درونی‌سازی صنایع دلالت بر قطع وابستگی به کشورهای توسعه‌یافته و اتکاء صنایع به نیروهای بومی در آینده دارد. از آنجایی که امارات به واسطه برخورداری از نفت در زمره کشورهای ثروتمند حوزه جنوبی خلیج فارس محسوب می‌گردد اما دولتمردان این کشور مسیر متفاوتی را از برادران عرب خود انتخاب نموده‌اند. به این معنی که با گذر از یک اقتصاد رانتیر به دنبال ایجاد یک نظام اقتصادی پویا متکی بر منابع (طبیعی، انسانی و...) داخلی هستند. راهبردهای بومی‌سازی صنایع در امارات که مبتنی بر قابلیت اشتغال و حفظ نیروهای بومی در چارچوب جامعه‌پذیری سازمانی است از پیشینه‌ای نزدیک به دو دهه برخوردار است. در این راستا، دولتمردان امارات در گام‌های اولیه قوانینی را به تصویب رساندند که از یک‌سو به‌کارگیری یک سوم نیروهای فعال بومی در یک صنعت یا بنگاه اقتصادی را ضروری ساخت. از سویی دیگر، تاکید بر برخورداری مدارک معتبر دانشگاهی و مراکز آموزش حرفه‌ای راه را برای نهادینه‌سازی فرایند بومی‌سازی در امارات هموار نموده است. با توجه به برنامه‌های اعلامی رهبران امارات، این کشور قصد دارد در طول سال جاری در حوزه‌های انرژی‌های تجدیدپذیر نظیر پارک انرژی خورشیدی، توسعه کشاورزی بومی و گسترش صنایع نظامی از نیروهای داخلی استفاده نماید و جهت‌گیری کلان هر سه بخش مورد اشاره با توجه به نیازمندی‌های داخلی طراحی و سازماندهی گردند.

۵) مشارکت‌های اقتصادی بین‌المللی کشور و گسترش آن‌ها

امارات متحده عربی اتخاذ مواضع گشوده نسبت به جهان و گسترش شبکه شرکای تجاری خود را به واسطه حضور جهانی خود دنبال می‌کند. برنامه این کشور برای همکاری‌های اقتصادی در سطح جهان شامل قراردادهای مشارکت اقتصادی جامع با گروهی از بازارهای با اهمیت استراتژیک بین‌المللی و منطقه‌ای است که به دقت گزینش خواهند شد. در این میان، دولتمردان این کشور از ابتکاراتی برای تحکیم موقعیت امارات به‌عنوان یکی از مشارکت‌کنندگان اصلی در تلاش‌های بین‌المللی برای احیای اقتصاد جهانی بهره می‌گیرند. به گفته دکتر ثانی بن احمد آل زیودی، وزیر تجارت خارجی امارات «اتخاذ مواضع گشوده نسبت به جهان یک رویکرد اصیل اماراتی است که این کشور از بدو تاسیس به‌عنوان عضوی فعال و قابل اعتماد در جامعه بین‌المللی دنبال نموده است و با اشتیاق در برنامه‌های غلبه بر چالش‌های جهانی مشارکت دارد». در حالی که برخی از کشورها در سراسر جهان به‌طور فزاینده به سوی حمایت‌گرایی و انزواطلبی پیش می‌روند، امارات متحده عربی با گسترش شبکه شرکای تجاری خود از طریق انعقاد توافق‌نامه‌های مشارکت اقتصادی جامع به دنبال پیوند با بازارهای بین‌المللی است.

اشتیاق امارات متحده عربی به اتخاذ مواضع گشوده نسبت به جهان و تلاش برای رفع موانع تجاری و جریان سرمایه‌گذاری در سال جاری به رویکرد اصلی امارات تبدیل می‌شود، زیرا تجارت همیشه بخشی جدایی‌ناپذیر از تاریخ و میراث این کشور بوده است و برای دولتمردان این کشور نشان‌دهنده پلی بین شرق و غرب می‌باشد. گسترش مشارکت‌های اقتصادی جهانی این کشور در مرکز اولویت‌های دولت در سال ۲۰۲۳ قرار دارد؛ به‌طوری که به تلاش‌های خستگی‌ناپذیر این کشور برای ایجاد توافق‌نامه‌های مشارکت اقتصادی جامع‌تر انگیزه بیشتری می‌بخشد. در این راستا، شرکت‌هایی از امارات متحده عربی، مصر، اردن و بحرین در فوریه سال ۲۰۲۳ موافقت‌نامه‌های صنعتی با ارزش سرمایه‌گذاری بیش از ۲ میلیارد دلار را در سومین نشست کمیته عالی مشارکت صنعتی برای توسعه اقتصادی پایدار امضا کردند. این نشست شامل امضای ۱۲ موافقتنامه در ۹ پروژه صنعتی بود. انتظار می‌رود این پروژه‌ها حدود ۱۳/۰۰۰ فرصت شغلی ایجاد کند و تولید ناخالص داخلی را در کشورهای مشارکت‌کننده در این پروژه به بیش از ۱/۶ میلیارد دلار افزایش دهد.

نتیجه

با توجه به مطالب بیان شده در بالا، امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۳ در چارچوب برنامه راهبردی عمل خواهد که دولتمردان آن با هدف ارتقاء جایگاه این کشور در منطقه و محیط بین‌الملل در طول بیش از یک دهه و نیم گذشته طراحی نموده‌اند. ناآرامی‌های عربی و حمله ائتلاف عربی به یمن به منظور شکست حوثی‌ها و مهار نفوذ منطقه‌ای ایران در شبه‌جزیره عرب به‌عنوان نقاط عطف این برنامه محسوب می‌گردند زیرا برنامه مذکور انعکاسی از یک سیاست کلان عمل‌گرایانه است که در آن تنها نکته غیر قابل تحمل و چشم‌پوشی برای رهبران امارات حضور و فعالیت جریان‌های اسلام سیاسی است. به‌عبارت دیگر، امارات با تعریف عدمی نسبت خود با ایدئولوژی اسلامی، خود را در برابر تمامی جنبش‌های دین باور در منطقه قرار داده است. این کشور با دنبال نمودن برنامه‌های چشم‌انداز توسعه‌ای چند دهه‌ای قصد دارد زیرساخت‌های لازم را برای پشتیبانی از یک سیاست خارجی عمل‌گرا و متکی بر تنش‌زدایی فراهم آورد. در این تصویر در امارات به دنبال حرکت از سیاست سخت به سمت سیاست نرم است. سیاست نرم امارات نه تنها محیط بین‌الملل بلکه حوزه محیط درونی آن را نیز در بر می‌گیرد. در این معنی، بین حوزه سیاست داخلی و خارجی امارات یک ارتباط وثیق وجود دارد. به‌طوری که این کشور با دنبال نمودن استقلال بیرونی و تقویت درونی زیرساخت‌های توسعه‌ای در حال برداشتن گام‌های محکم و راسخ برای تغییر جایگاه خود در خاورمیانه جدید است.

فهرست منابع

منابع اینترنتی

- ۱- <https://brandirectory.com/softpower/>
- ۲- <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2023/04/07/is-the-uae-next-to-leave-the-uss-orbit/amp/>
- ۳- <https://ecoiran.com/>
- ۴- <https://www.farsnews.ir/news/>
- ۵- <https://www.mei.edu/publications/beyond-bedouin-path-evolution-emirati-national-identity>
- ۶- <https://www.moiat.gov.ae/en/media-center/news/2023/02/27/jordan>

